

AYNI YANARDAĞIN ALTINDA; TROÇKİ BİR DEVRİMCİ, LOWRY BİR EDEBİYAT DEHASI

Patrick Deville

VIVA

Çeviri: ORÇUN TÜRKAY

♥ can
roman

PATRICK DEVILLE

VIVA

Viva, Patrick Deville

© 2014, Editions du Seuil

© 2018, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Temmuz 2018, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Editör: Ayça Sezen

Düzeltili: Ebru Aydın, Mert Tokur

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaası

Merkez Efendi Mahallesi Gümüşsuyu Cad. No: 18, Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 12584

ISBN 978-975-07-3807-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750738074

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

PATRICK DEVILLE
VIVA

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Orçun Türky

♥can

PATRICK DEVILLE, 1957'de Fransa'da dünyaya geldi. Nantes Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Edebiyat ve Felsefe öğrenimi gördü. 23 yaşında Fransa'nın Basra Körfezi kültür ataşesi oldu. İki yıl yürüttüğü bu görevin ardından yabancı ülkelerde öğretmenlik yapmaya başladı. 1980'li yıllarda Cezayir, Nijerya, Fas, Küba, Uruguay ve Orta Amerika'da yaşadı. 1987'de ilk romanı *Cordon Bleu*'yü yayımlamak üzere Fransa'ya döndü. Art arda yazdığı romanları on iki dile çevrildi, aralarında Prix Femina'nın da bulunduğu pek çok edebiyat ödülüne layık görüldü. Seyahat tutkunu gezgin bir yazar olan Deville, aynı zamanda *Meet* isimli bir edebiyat dergisinin yöneticiliğini yapmaktadır.

ORÇUN TÜRKAY, 1976'da İstanbul'da doğdu. Saint Joseph Lisesi ve İÜ Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli yayınevlerine, kuruluşlara çevirmenlik ve editörlük yapıyor. Duras, Michaux, Bonnefoy, Lévi-Strauss, Starobinski gibi yazarlardan metinler çevirdi. Ayrıca genel kültür dizilerinde de çevirileri bulunuyor.

İçindekiler

Tampico'da.....	13
Tampico'dan México'ya	15
México'da	24
Traven & Cravan.....	26
Grieg & Lowry	31
mavi ev	36
Kazan'da	42
son aşk	49
sınıf düşmanı Acapulco'ya ayak basıyor.....	54
Lowry & Troçki	59
Hipódromo'da.....	66
agave	74
Coyoacán'da.....	78
son adresler	85
küçük çete.....	90
Tina ve Alfonsina	107
ayakları yerde	112
Cuernavaca'da.....	119
karşı dava	124
Malcolm & Graham	129

korkunç gecenin kenti	132
Lloyd & Loy	138
Vancouver'da	144
Tarahumaralar ülkesine doğru	155
Guadalajara'da	162
Malc & Marge	173
Traven & Troçki	181
ilik.....	194
<i>last drink</i>	198
dönme dolap	203

“Böyleyse eğer, o zaman geçmiş kuşaklarla bizimkisi arasında gizli bir anlaşma var demektir. O zaman demektir ki, bizler bu dünyada beklenmişiz.”

Walter Benjamin,
*Pasajlar*¹

Tampico'da

Her şey buradaki pas rasपालayanların çıkardığı gü-rültüyle başlayıp bitiyor. Kaptanlarla armatörler denizcileri rıhtımda işsiz güçsüz bırakmaktan çekiniyor. Bu yüzden de raspa, sülüğen kutusu, fırça işbaşına. Limanın görünümü John Huston'ın *Sierra Madre Hazineleri*'nden fırlamış gibi, vinçler, mavnalar, kule vinçler, bumbalar, palmiyelerle timsahlar. Petrol, kararmış makine yağı, madenkömürü katranı ve zift kokuları. Tüm bunların üstüne yağın bir ahmakıslatan ve bu akşam Bogart değil de Sandino adındaki bir adamın göze çarpmamaya çalışan karaltısı. Otuzuna merdiven dayamış olmasına karşın yirmisinde gösteriyor, zayıf, ufak tefek. Sandino'nun üstünde makineci tulumu, cebinde de İngiliz anahtarı var, izlenip izlenmediğine bakıyor, doklardan uzaklaşıp gizli bir toplantının yapılacağı barların olduğu bölgeye gidiyor. Gemi makinisti Sandino Nikaragua'sından ayrılıp uzun süre dolaştıktan sonra, buraya postu sererek anar-ko-sendikalizmi keşfediyor. Tampico'daki Huasteca Petroleum'da işçi.

Limana kentin lambaların yandığı dar sokaklarının dibinde, bir arka odanın karanlığında komplocular, en deneyimlileri olan Ret Marut'un çevresinde toplanıyorlar. Bu adam Meksika'ya bir Norveç gemisinde ateşçi

olarak gelmiş. Devrimci, Polonyalı ya da Alman bir denizci olduğunu ileri sürmekte. Emekçi kasketinin altındaki sıradan yüz ve küçük bıyık kendisini Bonnot Çetesi'nden biri gibi gösteriyor. I. Dünya Savaşı'nın sonunda Ret Marut, Münih'te başkaldırı girişimine katılmış. Ölümüne mahkûm edilince ortadan yitmiş, sık sık ad değiştirmiş, şiirler, romanlar yazmaya, yalnızlığı yazarak yenmeye çalışmaya, bir sürü defter doldurmaya başlamış. Kısa bir süre sonra, olayların Tampico'da geçtiği *Sierra Madre Hazineleeri*'ni bir başka takma adla, Traven adıyla Almanya'ya gönderecek. Daha onlarca ad kullanacak. Mèxico'da, fotoğrafçı Tina Modotti'nin yanında Torsvan olacak.

Bardan gece yarısı, Alman ya da Polonyalı öğütlerinden güç alarak, kafası büyük devrim ateşleriyle dolu halde çıkıp, sodyum buharlı sokak lambalarının turuncu kosisinde, yandan vuran yağmurun altında hızlı hızlı yürüyen Sandino'ya gelince, onun ardından da gidebilirdik. O zaman Nikaragua'ya dönmesine, işçi tulumunu çıkarıp süvari giysilerine bürünmesine, göğsüne çapraz fişeklikler, başına Stetson şapka takmasına ve gerillanın başına geçerek, ünlü General Augusto César Sandino, Henri Barbusse'ün deyişiyle "Özgür İnsanların Generali" oluşuna tanık olurduk. Asla yenilmeyen baldırı çıplak ordusunun başında at koşturduğunu, gringoların işgal ordusunu denize sürdüğünü, Bolívar'ın başladığı işi sürdürdüğünü görürdük. Ama onun ardından gitmeyeceğiz. Sıcak havanın yarattığı sisin içinde, yüksek yan duvarları kırmızı-siyah olan bir başka Norveç tankeri Meksika Körfezi'nden geçip Tampico Limanı'na yanaşiyor. Güvertesinde, sürgündeki bir başka devrimci, pas rasपालayanların çıkardığı gürültüyü ve deniz kuşlarının bağırışlarını duyuyor.

Tampico'dan México'ya

Yüksüz Norveç tankeri *Ruth*'un borda iskelesinin altında, sürgündeki Troçki'ye üç hafta önce gemiye binerken el konulan küçük otomatik tabancası geri veriliyor. Bir zamanlar dünya üstündeki en önemli ordulardan birinin başında olan adam elindeki son ateş gücünü cebine koyuyor.

Elli yedi yaşında, karmakarışık saçları beyazlaşmış orta yaşlı bir adam artık o, yanında da kır saçlı karısı Natalya İvanovna Sedova. İkisi de solgun, kamaranın alacakaranlığından sonra güneş gözlerini kamaştırıyor. Bir fotoğrafta Troçki başına pek de askerî bir görüntü sergilemeyen beyaz bir golf şapkası takmış. Rıhtımda, onları resmî giysisiyle bir general, birkaç asker, bir de saçlarını örüp topuz yapmış siyah saçlı bir kadın karşılıyor. Tampico Garı'na götürülüyorlar.

Şimdi lambripli vagonda dört kişiler. Karşılarında, koyu renk üniformalı, yüzünde ciddi bir ifade olan General Beltrán'la sarıların baskın olduğu çok renkli bir Kızılderi bluzu giymiş genç kadın. Kadının kapkara kaşları burnunun hemen üstünde bir karatavuğun kanatları gibi birleşiyor. *Hidalgo*, Başkan Lázaro Cárdenas'ın özel treni. Duvar ressamı Diego Rivera, vize verip sürgününün yaşa-

mını kurtarması için ikna etti onu. Yıl 1937, Managua'da General Somoza'nın adamlarının Sandino'yu öldürmesinin üstünden üç yıl geçmiş. Haber Fransa'ya, Troçki'nin o sıralarda saklandığı Barbizon'a geç ulaşmıştı. Nikaragua'ya Somoza'nın diktatörlüğü, İtalya'ya faşizm, Almanya'ya Nazizm, Rusya'ya da Stalincilik gelmişti. İspanya İçsavaşı patlak vermişti, kısa bir süre sonra cumhuriyetçiler bozguna uğrayacak, Franco'culuk kazanacaktı. Troçki artık on yıldır dünyada oradan oraya dolaşan, yenik düşmüş bir adam. Lokomotiften buharlar yükseliyor. İşte yeniden bir trende. İlk kez bir Meksika treninde.

Pancho Villa'nın vagonların tepesine oturmuş, göğüslerinde çapraz fişeklikler, başlarında Meksika şapkaları olan adamlarının fotoğraflarını biliyor. John Reed'in, sonradan *Dünyayı Sarsan On Gün*'ü yazıp Rus Devrimi'ni öven o genç yazarın *Viva Meksika*'sını biliyor. Sürgünlerinde Avrupa'nın dört bir yanını dolaşırken bindiği trenler canlanıyor gözünde. Savaşta halk komiseri olduğu, beş milyon kişiyi yönettiği sırada yaptırdığı, kendi kızıl yıldızlı, zırhlı treninin karda gidişini görür gibi oluyor, oysa şimdi saçlarını sedef taraklarla ve kurdelelerle toplamış genç kadının, belki daha şimdiden kendisine Larissa Reissner'i ve Kazan'ın alınışını, Kızıl Ordu'nun neredeyse yirmi yıl önceki ilk zaferini anımsatan bu çokrenkli güzel kuşun karşısındaki bir sırada, kaçak bir sürgün yalnızca.

Frida Kahlo bakışlarını sürgünün yuvarlak gözlüğünün arkasındaki masmavi gözlerine dikip ona gülümsüyor. Kadın otuz yaşında yok. Kocası Diego Rivera dünyaya ün salmış biri, ama karşısındaki adam ondan da ünlü. Tarihi ikiye bölmüş. Río Pánuco, ardından da kentin çıkışındaki denizkulakları boyunca gidiyorlar. Tren çok hızlı değil. *Hidalgo* Troçki'nin iki yılı aşkın bir süre yaşadığı, sayesinde Moskova'dan Kırım'a dek cepheleri birbirine

bağlayıp Vrangel'in Beyaz Ordu'sunu geri püskürttüğü zırhlı trenden daha güçsüz. Kendisine yabancı gelen manzara, demiryolu kıydan uzaklaşıp yaylalara yaklaştıkça, Tampico'nun tropikal bayırlarından, Karayipler'in dalgalı yeşil denizinden uzaklaştıkça kuruyor. Köyleri, tozlu sokakları, ahşap evleri, bakkalları, dükkânları, bir ırmağı, mal yüklü kayıkları, inek sürülerini arkalarında bırakıyorlar. Ahşap doğramaları verniklenmiş trende, herkesin düşüncelere daldığı birkaç saatlik bir gizli oturum bu. Troçki'yle Natalya İvanovna kısa bir süre önce Norveç'te ölümden dönmüştü. Onları kıydan atacaklar ya da ölümlerine intihar süsü verilecek diye korkuyorlar. Kendilerini neyin beklediğini bilmiyorlar.

Troçki tanınmadan yaşayabilecek olsaydı, Tolstoy'un hoşuna gidecek bu küçük garlardan birinde, Kızılderililerle köylülerin arasına inebilirdi. Çiftlik yaşamına, kuru ot kokusuna, yük arabasının poyrasının gıcırdayışına, ovanın üstündeki kızıl ufka yabancı değil. Kitap okuyup bahçesini ekip biçmeye. Birçok kez münzevilikten ve kitaplardan kopup, kente ve tarihin çılgnlıklarına dönmek için çaba göstermesi gerekmişti. Devrim'den sonra, evet, Devrim'in dünya çapındaki başarısından sonra, trenden inebilir, okuyup yazabilir, avlanıp balık tutabilirdi, ne zaman yenik düşse yaptığı gibi. Stalin'in zaferinden sonra Kazakistan sürgünü sırasında Alma-Ata çevresindeki bataklıklarda av partileri, sonra Stalin kendisini İstanbul'a sürünce Türkiye'deki Büyükada'nın çevresinde her sabah tekneyle balık avları.

Tren yanardağlara, yükseklerdeki yaylalara, kuru çalılara doğru tırmanıyor, buradaki toprak öyle verimsiz ki babası, on beş yıl önce tifüsten ölen, Ukrayna'nın buğday ovalarında yaşamış yaşlı köylü Bronştayn olsa omuz silkip tozlara tükürürdü. Onun kerpiç evlerde büyümüş oğluyorsa çiftlikte kalamayacak denli parlak bir gençti.

Çok başarılı bir öğrenci ve her şeyde birinci olduğundan, tarla işlerini bırakıp çarın bir avuç Yahudi öğrenciye ayırdığı *numerus clausus*'a¹ girmeyi başarmıştı. Lev Davidoviç Bronştayn kendini tutkularından sakınan akılcı bir delikanlıydı. Sonra yazar olacaktı, ama şimdilik bilimle, Odessa'nın gemi şantiyelerinde siyasal eylemcilikle ilgileniyordu. Yergiler yazıyor, babası yaşındaki işçilere söylev çekiyor, sözün gücünü ve kendi etkileyciliğini, sözcüklerinin şantiyedeki işçilerle Aleksandra Lvovna üstündeki etkisini keşfediyordu.

Ayrıca hapishaneyi de keşfetti ve hücrelerinde, çarla gardiyanlarının cebinden düşüncelerini sağlamlaştırdı, diller üstüne çalıştı. Yirmi yaşında, bu kez Sibiryaya sürgünü, tren, orman, kulübe, kitaplar, sürgün cezası sırasında arkasından gelen güzel Aleksandra Lvovna'yla evlilik, iki kız çocuk, Nina'yla Zina. Sonrasında, kendinde onları bırakıp tek başına kaçacak yüreği bulacaktı, çünkü Devrim, Kutsal Kitap'taki Tanrı'nın öfkesiyle, kendisine karısını ve çocuklarını hem kahramanca hem de hoyrat bir atılımla bırakmasını buyurmuştu, tıpkı azizlerin ve yalvaçların yaşamlarında da görüldüğü gibi. Sahte kimlikler kullanmaya işte o zaman başladı.

Yaşamı boyunca arkadaşlarının LD, sonra da "İhtiyar" dediği Lev Davidoviç Bronştayn'ın elinde Troçki adıyla düzenlenmiş sahte bir pasaport vardı, tarihe de bu adla geçecekti. Bir yük arabasında gizlendi, İrkutsk'a gitti, Trans Sibiryaya Ekspresi'ne bindi. Kaçışı sırasında, önce Avusturya'ya, sonra Zürih'e, Paris'e gitti, Cenevre'ye bitkibilim okumaya gelmiş olan Natalya İvanovna'yla tanıştı. Şimdi o onlarca yıl sonra, Başkan Cárdenas'ın *Hidalgo* adlı treninde yanında oturuyor, başını omzuna da-

1. (Lat.) Sınırlı sayıda. (Y.N.)

yamış uyuyor. Kendisi de uyukluyor, General Beltrán'la, alnında bir karatavuk olan, kara kaşlı, kırmızı dudaklı, gizemli Meksikalı kadınla göz göze geliyor ara sıra.

Tren, dik keçiyollarına çıktığı, vagonlarını México'ya ve kentin bulunduğu iki bin metre yüksekliğe doğru çektiği ölçüde, ocak ayının geniş kara kanatlı akbabaların döndüğü göğü duru ve altın sarısı bir hal aldığı ölçüde yavaşlıyor. Üç haftayı denizde geçirdikten sonra biraz dalgın. Şimdi de yıl 1905, kızıl mesih kanatlarını St. Petersburg'un üstünde açmış, havarileri ve şehitleri yanına çağırıyor. İnsancıklar Kış Sarayı'nın önünde, karların içinde ölüyor. Başına ödül konanlar arasında yalnızca Troçki, ayaklanmanın ilk günlerinden sonra, soylu toprak sahibi Vikentiev adıyla Rusya'ya dönebiliyor. Duruşu ve davranışları bu role uygun. Sıkıyönetim var. Onu Sovyet'in başına geçiriyorlar, o da Fransız Devrimi'ni örnek alıyor. Kürsüde, Danton'u anıyor: "Örgütlenme, yine örgütlenme, hep örgütlenme!" İşler çabucak sarpa sarıyor, ortalık birbirine giriyor, bozgun, derken Petro ve Pavel Kalesi, on ay süren tutukluluk, dava, sonra yeniden Sibiryaya, tren. Peronda, mahkûm giysileri. Çarın polisi Avrupa malı ayakkabılarını ayağında bırakıyor, utanç verici bir amatörlük, oyuk topukların dibinde, Dumas romanlarında olduğu gibi, altın paralar ve sahte belgeler var.

Sınır dışı edilen kişiler kutup dairesinin ötesindeki Obdorsk'a gideceklerini öğreniyorlar. Berezov konağında, Troçki siyatik ağrısı çekiyormuş gibi yapıyor, daha önceden çalıştığı üzere. Bir sonraki katarın gelmesini beklemek üzere tek başına arkada bırakılınca, nöbetçiyle has tabakıcıya rüşvet veriyor, bir kızak, bir gocuk, koşum hayvanları alıyor, bir kılavuz tutuyor, taygaya kaçıyor. *Oraya ve Geri'*de kaçışını Jack London'da okunabilecek tümcelelerle anlatır:

1937'de, sürgündeki kaçaklar Troçki ve karısı, Meksika'nın küçük liman kenti Tampico'ya ayak bastıklarında, Cuernavaca da *Yanardağın Altında* romanıyla edebiyat dünyasını sarsacak Malcolm Lowry'yi ağır-lamaktadır. Emiliano Zapata, Pancho Villa gibi isimlerin önderliğinde devrimini Rusya'dan on yıl önce gerçekleştiren Meksika'da, gizemli B. Traven'den Arthur Cravan'a, André Breton'dan Antonin Artaud'ya, Tina Modotti'den Octavio Paz'a birçok sanatçı ve aydınının yolları kesişir. Meksika'daki ilk günlerinde Frida Kahlo ve Diego Rivera evinde kalan Troçki, IV. Enternasyonal için çalışmalara da burada başlayacaktır.

Aynı yanardağın altında bir devrimciyi ve bir edebiyat dehasını buluşturan yazar Deville, yolu Meksika'dan geçmiş birçok ünlü karakterin karşılaşmaları, hayalleri, mücadeleleriyle Meksika'nın şehirlerini, devrimcilerini, sanatçılarını, katillerini bir araya getirerek müthiş bir tarihsel tablo çiziyor. Merkezinde, birbirine çok yakın ve çok uzak iki dehanın yer aldığı roman, siyasi idealizmin ve edebiyat kültürünün kol kola gezindiği bir devrin kalbine baş döndürücü bir yolculuk niteliğinde.

